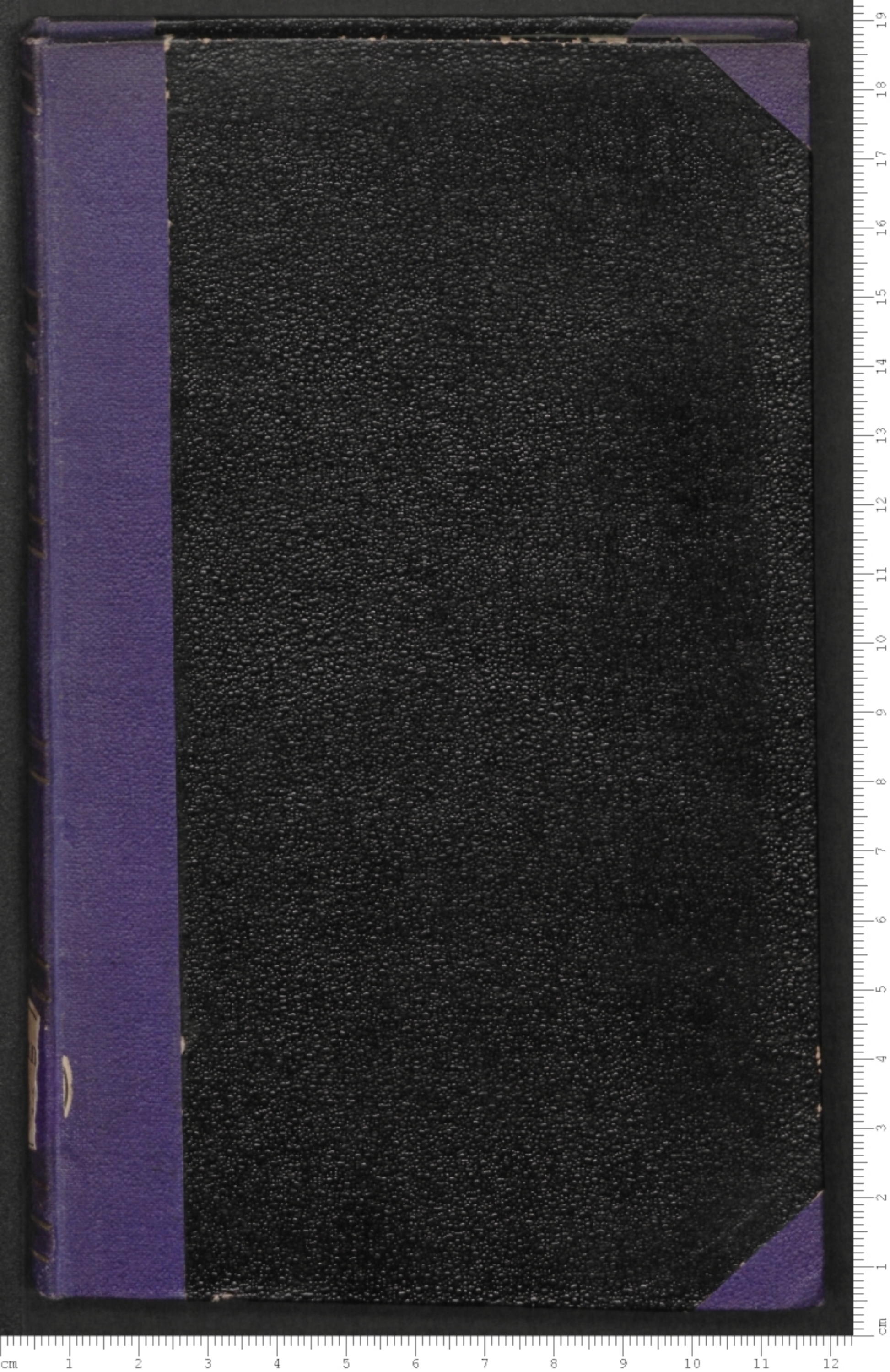
Nyerups og Abildgaards Rejser

Rasmus Nyerups
og
Søren Abildgaards
Antiqvariske Rejser
i Aarhus Stift
i Aarene 1771 og 1807.

Med et Tillæg
indeholdende
en halv Snes odenseske Monumenter
i Kobber.

Et
Anhang
til 4de Del
af
Danmarks histor. politiske Skildring
indeholdende
Udsigt over danske Oldsager.

Kjøbenhavn, 1808.
Trykt paa A & S. Soldins Forlag,
hos Andreas Seidelin.

Indhold.

Side

Forerindring 1

Modbør i Kallundborg nøder til at tage igjennem Fyen 5

Overfart til Jylland og Besøg i Jellinge . 14

Ophold i Aarhus 32

Rejse ud til Løvenholm 41

Tilbagerejse til Aarhus 46

Side

Tillæg af odenseske Monumenter . . 55
Forerindring 57
1) Inscription paa Sancte-Knuds Ligkiste . . 63
2) Billeder paa et gammelt Skab i St. Knuds Kirke 67
3) Borgemester Hans Mule . . . 71
4) Anne Gyldenstjerne . . . 75
5) Anders Globs Vaaben . . . 80
6) Borgemester Mikkel Mule . . . 83
7) Mikkel Pedersen Akeleje . . . 87
8) Det frisiske Gravminde . . . 91
9) Hospitalsforstander Mogens Henrichsen Rosenbinge 93
10) Margrete Skovgaard . . . 99
Oluf Bagers Minde 101

Forerindring.

I Sommeren 1805 gjorde jeg en liden antiqvarisk Excursion i Fyen, 1806 en i Sjelland, og nu 1807 en i Jylland. Gik det saaledes gradvis frem, saa kom jeg 1808 til Trondhjem, og 1809 til Stokholm. — Dog — saa stor Lykke kan ikke ventes at komme mig tildel. Paa Jyllands Bund opnaaede jeg, som sagt, at sætte min Fod i antiqvarisk Hensigt; men hvor indskrænket var ikke min Tid, og hvor faa Mindesmærker fra Oldtiden tillode Omstændighederne mig at beskue! Saare Lidet og Ubetydeligt vilde det følgelig

blive, hvad jeg kunde fremlægge for Publicum som Frugten af denne Rejse, naar jeg blot fremsatte hvad jeg selv havde seet. Jeg meddeler desaarsag tillige hist og her nogle af de Efterretninger, som Langebeks Amanuensis og Medvandrer paa den antiqvariske Bane, den berømte Archivtegner S. Abildgaard, har indført i den Dagbog, han holdt paa sin Rejse i Aarhus Stift i Aarene 1770 — 71, og som jeg har min Vens og Velynders Hr. Justitsraad N. Abildgaards Godhed at takke for.

Den 7 August 1807.

R. Nyerup.

Modbør i Kallundborg nøder til at tage igjennem Fyen.

Det syntes meget gode Auspicier, at allerede før jeg satte Fod paa jydsk Grund, frembød Vennehaand mig Oldsager fra Jylland. I Faverbo-Kro, midtvejs mellem Tudse og Kallundborg, traf jeg den 4de Julii uformodentlig en Ungdomsbekjendter, nu Embedsmand i Skive, som rejste til Kjøbenhavn. Han overleverte mig fra Etatsraad de Lasson i Skive et Bidrag til Nationalmuseet, be-

staaende, i et Par bitte smaa Ben, som er Reliqvier af den hellige Ketillus. De ere forvarede i en liden Blyæske, der, ifølge den Oplysning Hr. Etatsraaden i den Skrivelse, han har beæret mig med, giver derom, fandtes i Grønning Kirke i Salling nedlagt i et lidet indhugget Hul udi hugget Sten, som Alteret er var opført af, og det hele Alter derovenover bedækket med et Fjelbret.

Glæden over denne gode Begyndelse fik snart et Stød, da jeg naaede Kallundborg, men formedelst Modvind ikke kunde komme videre. Saalidet oplagt man, naar man ligger og længes efter Medbør, kan være til at finde Interesse i Kallundborgs antiqvariske Mærkværdigheder, tog jeg dog nogle af dem i Øjesyn under Vejledning af Hr. Kjøbmand Borndrans forekommende Godhed og Høflig-

hed. Han viste mig det nu besaaede Stykke Land, hvor det gamle Slot stod; Levninger af Murene af et gammelt Taarn; den fordums latinske Skole, som vistnok er den eneste af de under Kong Christian 6te nedlagte Skoler, der kan opvise en endnu levende Discipel, nemlig forrige Notarius publicus Hr. Justitsraad Smith. I Kirken besaae jeg dens Bibliothek, bestaaende i tre fire gamle forrevne og halv forraadnede Folianter, hvoriblandt, om jeg mindes ret, var Hemmingii Commentair over Pauli Breve. Paa Kirkegaarden findes en Ligsten over en, som Inscriptionen lyder, ærlig Procurator.

Ikke vilde jeg længe lade mig drille af Aeolus; jeg tog Extrapost til Slagelse, og derfra til Korsør, for at komme til Jylland fra en anden Kant.

Vejen imellem Kallunborg og Slagelse udmærker sig ved ikke faa hedenske Begravelser; men Tiden tillod mig ikke at staae af Vognen og betragte dem nøjere.

I Korsør var Vinden heller ikke god, men de korsørske Skibsfolk synes ikke at have den Respect for Modvind som de kallundborgske; og vi krydsede over paa 6 Timer.

I Odense var min første antiqvariske Forretning at besee Graabrødre-Kirkes sørgelige Ruiner. Derfra forføjede jeg mig hen til Frue-Kirke for at tage hin berømte Altertavle i Øjesyn, der i sin Tid naar Frue-Kirke efter nogle Aarhundreders Forløb, ligesom nu Graabrødres, skal nedbrydes, upaatvivlelig vil blive ført til Rigets Hovedstad, og da vorde en synderlig Prydelse for det prægtige 16 Aarhundredes Sal i Nationalmuseet.

Til dette Museums øjebliklige Tilvæxt høre to Samlinger af Oldsager, den ene tilhørende Hr. Cancellieraad Lindegaard paa Lykkesholm, den anden Hr. Landsdommer Baden i Odense, dem Ejerne, ved mit første Besøg, med megen Beredvillighed og med varme Ønsker for det antiqvariske Studii Fremme strax overgav mig. Jeg var ikke indrettet til at føre dem med mig, og jeg forsparer derfor deres Opregnelse til de ere ankomne her til Staden.

Har Natur og Konst, Indsigter og Smag, Eftertanke og heldige Omstændigheder nogensteds rakt sig broderlige Hænder, saa er det ved Hr. Boghandler Iversens Anlæg i Tolderlund Skov ved Odense. I en tilkommende Topographie af Odense og dens Omegn vil dets Beskrivelse udgjøre et

af de meget interessante Capitler. Man tænke sig f. Ex. det Sammenstød af Omstændigheder, at Hr. Iversen, en Descendent af den i det 16de Aarhundrede saa anseelige Raadmand i Odense Oluf Bager, beboer det Huus paa Nørregade, som, ifølge Inscriptionen over Dørren, er bygt af Oluf Bager; ejer det meste af Tolderlund Skov, som har tilhørt Oluf Bager; er i Besiddelse af det originale Gavebrev af Friderik den 2den, hvorved Tolderlund Skov gives Oluf Bager i Erstatning for de Skibe, han i Syv-Aars-Krigen med Sverrig uden Betaling havde laant Kongen og Riget; og faaer nu endelig, ved Salget af Graabrødre-Kirkes Monumenter, Stenen som laae over Oluf Bagers Grav, tilligemed det over Familien oprettede Epitaphium. For disse Helligdomme, nemlig for Ligmonu-

mentet og for Gavebrevet, der er indfattet i Glas og Ramme, er paa den saa kaldte Mariehøj i bemeldte Tolderlund indrettet et eget Kammer.

Ved Lykkesholm er Lindeskov Byes Marker i Ellested Sogn mærkelige formedelst en hel Del hedenske Begravelser. Vel er formodentlig nogle af dem blevne undersøgte af Lykkesholms fordums Ejer, den videbegjærlige Stiftamtmand Adeler i Nyborg, dog bliver ventelig endnu noget at opdage, især paa den store Æthøj, der er bekrandset med Stene, og har havt 5 Stenkister, hvoraf den midterste med sin store Overliggersten synes at være urørt. Ikke langt fra disse Begravelser møder man en endnu mærkeligere Gjenstand, nemlig paa jævn Mark en aflang med 200 Stene omgivet Jordforhøjning, 215 Skridt lang

og 10 Skridt bred, dens Højde over Jordfladen ongefær 3 Alen, og af samme Højde ogsaa de omgivende Stene. Hvad her ligger forborgen i Jordens Indvolde vil ikke længe blive ubekjendt, da Hr. Cancellieraad Lindegaard af priselig Nidkjærhed for antiqvarisk Kundskabs Udbredelse har besluttet at lade Højen i næste Sommer methodice omgrave, og derved anstille nøjagtige undersøgelser.

Hr. Gehejmeraad Bülov paa Sanderumgaard besidder en udvalgt Samling af Malerier, en stor Deel gamle danske og fremmede Mynter, Aftegninger af Rune- og Munkebogstavs-Inscriptioner og andre Oldsager. Denne Hædersmands bekjendte store Hengivenhed for Videnskabelighed udstrækker sig og til Fædernelandets Historie og Antiqviteter, som deraf kan vente at høste de rigeste Frugter.

Paa Vejen fra Sellebjerg til Ulriksholm saae jeg paa Rastrup Byes Mark i Marslev Sogn et Bøsseskud fra Vejen, paa venstre Haand naar man rjeser fra Odense til Ulriksholm, en med en dobbelt Råd Stene omsat hedensk Begravelsesplads, som vel er noget forrykket, men dog har vedligeholdt en betydelig Del af Raderne i meget god Orden.

Før jeg forlod Fyen, tog jeg en Beretning med mig om en Begravelse i Dræslette Sogn, som i Henseende til Indretning Størrelse og Omfang skal have været at sammenligne med Jettestuen ved Jægerspris. Den ærværdige ædle Hr. Provst Jacobsen, som gav mig denne Underretning, lagde til at han dengang da den blev destrueret ikke havde anden Sands for den, end at af de Stene, som udgjorde Gra-

den, kunde opsættes det skjønne store Stendige, man saae om hans Tofte.

Overfart til Jylland og Besøg i Jellinge.

I Abildgaards Dagbog læses følgende:

"1771 den 1ste Julii gik jeg over fra "Korsør med Postjagten til Nyborg og derfra "samme Dag til Odense. Derfra rejste jeg "om Aftenen og hele Natten til Strib, hvor "jeg ankom om Morgenen, og lod mig med "Færgen oversætte til Fridericia den 2den "Julii, Forblev der til den 4de. Rejste "igjennem Elbo og Jerløv Herreder, og efter"saae en Del Kirker og Monumenter. — — "— — Ved eller paa Leerbekgaard, i Tyr"rild Herred, var ingen Oldsager, men Eieren

"Hr. Landcommissarius Nelleman, en retskaf-
"fen fornuftig og erfaren Landmand, viste
"mig megen Hoflighed, og lod mig see adskil-
"lige sine smukke og nyttige Indretninger,
"baade paa Gaarden med Vandledning,
"Mejerie-Indretning, grundmuret Malt-
"Kølle, Bagerovne og Bryggerverk, samt
"paa Godset med en meget godt indrettet
"Vandmølle til Mel og Perlegryn at male.
"Ogsaa mange levende Gjerder o. s. v. *)".

Jeg gik derimod over fra Middelfart til Snoghøi den 21 Julii 1807.

Midtvejs mellem Snoghøj og Vejle standt sede vi strax efterat være komne forbi det alt

*) Alt Sligt interesserede i høj Grad Abildgaard, der, som bekjendt, var ligesaagodt hjemme i Landoeconomien, som i vore Oldsager.

N.

for pene Hus, som har den skjønne Beliggenhed ved en forbiløbende Aa. Vi lode Vognen holde stille, da vi paa venstre Side af Vejen fik Øje paa et saare interessant Gravsted. Det var en i en Lund beliggende og af Skov ganske begroet Høj, som indvendig bestod af et med store Stene omsat Gravkammer. Det var omtrent ved Solbjergstid vi kom der forbi, og det lod til, at man selv samme Dag havde været ifærd med at sprænge de uhyre Masser af Stene. Man havde allerede faaet Bugt med Overliggerstenen og den ene af Sidestenene.

Jellinge.

At være i Vejle og ikke derfra at gjøre en Excursion til det saa højst mærkværdige Jel-

linge vilde være en Forbrydelse mod Alderdommens som mod Fortidens Drabeligheds høje Majestæt.

Jeg begav mig da ogsaa virkelig derhen og havde Abildgaards Journal med mig som min Cicerone.

Jeg maa sande, at vor Arendt har Ret, naar han paastaaer, at en Antqvar som blot har sin Visdom af Bøger, en Antiqvar som ikke har rejst og selv beseet Mindesmærkerne fra Oldtiden, ikke er en halv Skilling værd. Hvor ufuldstændige og urigtige vare ikke de Forestillinger, jeg forud havde gjort mig om Jellinge, indtil jeg nu var saa lykkelig at komme til Aastedet.

Nu har jeg da af egen Beskuelse lært at gjøre Forskjel paa disse 3 Ting: 1) Jellinge-

Høje paa Marken, 2) de to store Jellinge Høje i Byen, og 3) de jellingske Runestene.

Hvad No. 1 angaaer, da vil jeg derom meddele den Underretning, som findes i min Rejseledsagers bemeldte Hr. Abildgaards Papirer. "Et Stykke Vej norden for Jellinge "Kirke sees paa jevn Mark, grændsende til "Byens nordre Tofte, 16 større og mindre "Jordhøje temmelig nær hinanden, af hvilke "for nogle Aar siden 4 Stykker ere opgravne "og i den ene fundet en glasseret Urne, i en "anden fandt Præsten Hr. Wejle en Stenurne "fuld af brændte Ben og Aske. Længere for"hen skal i en af disse Høje være fundet en "glasseret Urne med Aske, hvoriblandt skal "have været 2 Ringe, den ene flettet som de "nu brugelige Pibehytter, den anden slet".

No. 2) Tvende meget store Jordhøje ligge tæt ved Kirken. Kongens Høj kaldes den ene, som ligger paa den sydlige Side af Kirken tæt udenfor Kirkegaardsmuren. Den er efter Abildgaards Udmaaling i Omkreds nedenom 345 Alen og omtrent 20 Alen høj, og har ovenpaa en jævn rund Plan 45 Skridt i Diameter. Den anden Høj eller Banke, som kaldes Dronningens Høj, er af større Højde end Kongens og har øverst ovenpaa et Vandsted eller et Kjær. Abildgaard giver derom følgende Notits;

"Efter en gammel Mands, Anders Jen-"sens, Beretning, blev dette Vand afgravet "af Jellinge Bymænd efter kongelig Ordre "1704. I Dammen eller Brønden skal, "indtil denne Udgravning skete, have været "mangfoldige Karudser. Der berettedes til-

"lige, at da Vandet dengang var udløbet, "blev proberet i et Hul paa Højen med en "Stage af 13 Alnes Længde, om der med "samme kunde naaes Bund, men der var "ingen at finde. Men da jeg nu d. 12 Julii "1771 undersøgte Højen, befandtes Brønden "eller Dammen ved Forsøg med en lang Lægts "ikkun at være 2½ Alen dyb, muddret i Bun- "den, og ikke stødte Stagen an paa nogen "Stenbund. Ved Siderne af Dammen, "som er tvert over sin runde Flade omtrent "5 Alen bredt, groer Siv og højt Vandgræs. "Vandet har nu intet Udløb, men er et "Stagnum eller ligesom en Brønd, hvorudi "Vandet staaer omtrent 6 Alen lavere end "Højens øverste Vold, men dog en 10 a 12 "Alen højere end den rundt omkring Højen "beliggende By, Mark og Egn, saa langt

man med Øjne kan see, da her allevegne
"omkring ligger en vidtløftig Slette og jevn
"Mark. Dog ligger al denne jevne Egn
"temmelig højt, og har paa sydlige og østlige
"Side meget lavere Land, Dale og Søer
"eller Aaer. Og er det mærkværdigt at end-
"skjønt Vandet staaer saa højt i denne Høj,
"der dog i Jellinge By ofte er vanskeligt,
"allerhelst om Sommeren, at faae Vand, da
"dog deres Brønde graves gemenlig fra 8
"til 10 Alen dybe".

Nu da jeg i Julii Maaned 1807 besaae dette Kjær paa Dronningens Høj, var det næsten ganske tilgroet med Græs og Siv, og vil Højens Overflade formodentlig om faa Aar snart være ganske tør.

No. 3) eller Runestenene er den store Gjenstand i vort antiqvariske Studium, som

nu paa tredie Hundred! Aat har syſſelſat vore Grandſkere, og endnu er Sagen langt fra ikke bragt i det Rene. Et ſtort Skridt blev gjort, da Abildgaard 1771 forfærdigede en Tegning deraf, ſom endnu er i Behold paa det kongelige Bibliothek, og ſom viſt nok i Nøjagtighed overgaaer gamle Fader Worms. Men jeg maa dog erindre, at jeg ved denne Lejlighed gjorte den Opdagelſe, at ogſaa en Abildgaard med al ſin Flid og Omhyggelighed kan overile ſig. Det ene Sted, hvor han aabenbar har læſt fejl, er ved det omtviſtede Ord F e s ſ o r. Upaatvilelig har Hr. Arendt Ret, naar han, ſom Hr. Secretair Werlauf i min Udſigt over Fædernelandets Oldſager Pag. 134 beretter, ſætter en Punkt imellem e s og ſ o r. Jeg forfarede meget nøje om den Sag, og ſkylder Hr. Arendt og Sandheden at bevidne, at jeg

ikke kan skjønne rettere end at Abildgaard har uret. Dog — det kunde saa gaae hen, uagtet det ved saa omtvistet et Udtryk er slemt nok; men ubegribeligere er det jeg læser i hans Journal. "Det 3die Ord i 3die Linie "bestaaer allene af 4 Runer og ikke af 5 Ru- "ner saaledes som Andre har aftegnet det, "saa der staaer Mudr og ikke Mudur". Just det Modsatte er Sandhed; der staaer, og det aldeles klart og tydelig, Mudur med 5 Runer.

Disse to jellingske Runemonumenter af Kampesten staae paa Kirkegaarden paa den sydlige Side af Kirken. Den største af dem, som er af den Masse at det vilde falde meget besværligt at faae den transporteret, har 3 flade Sider, og ligner paa en Slags Maade en trekantet Pyramide, dog er Siderne ikke

lige brede, og Kanterne og Toppen er aldeles irregulair. Den mindre er en aflang, høj Sten, hvis tvende bredeste Sider err ligesom nogetjævnede og derpaa Runerne anbragte.

Uagtet jeg havde min Søn med mig som har lært noget at tegne, tillod den knappe Tid mig dog ikke at faae Mere af Inscriptionerne aftegnet end de tvende nysanførte variantes lectiones. Stenene ere desuden saa begroede med Mos og Runernes Furer saa udfyldte og tilstoppede med Støv, at der, for at faae dem tilgavns examineret, udkrævedes meget lang Tid og stor Varsomhed. Det maatte jeg altsaa begive.

Ligesaalidet havde jeg Lejlighed eller Penge til, her i Jellinge at anstille en af Abildgaard anbefalet Undersøgelse, der dog muligen kunde have skaffet et rigt antiqvarisk Udbytte. Sa-

gen beroer desuden paa Treditiondr, og dem har jeg aldrig havt synderlig Tiltro til. Abildgaard skriver nemlig saaledes i sin Journal under Artiklen Jellinge. "Paa østlige Side "af Dronningens Høj i Lars Sognefogeds "Tofte, hvor der ligge nogle store Kampestene "i en Rad fra Syden til Nord, skal der tæt"ved paa den østlige Side af disse Stene, "efter Tradition, ligge en meget stor flad Kam"pesten under Jorden, paa hvilken skal være "megen Skrift. Det var altsaa værd at "lade der grave, for at blive underrettet, om "der i Jorden skulde ligge noget saadant Ru"nemonument".

Det vil vi lade være Antiqvitetscommissionens Sag, trøstede jeg mig selv og min Rejsefælle med, da var vi kjørte derfra med vor Hu fuld af Glæde over at have nydt det højst interessante Syn af disse det gamle Danne-

marks ældste Mindesmærker, som det vilde være ubodelig Skade, om der ikke droges vedbørlig Omhu for, saa længe det var muligt, at beskjærme mod Regn og Slud Hagel og Storm; thi det gaaer som Digteren synger:

Qvid tempus edax, qvid non longissima secli
Absumit caries? sua sunt qvoqve funera saxo,
Et rigidæ cautes cumulant sibi clade ruinas.
Perpetui aurarum cursus, pluviæqve procellæqve.
Et gravis illuvies — — — —
Cautibus eradunt artesqve notasqve, profundis
Sint licet inscriptæ perductaqve grammata sulcis.
Ceu nunqvam peritura *).

Barritskov Gaard kom jeg ikke til.

Jeg havde kun Permission paa en Maaned at være borte fra mine Forretninger i

*) *Er. Mich. Læti Rerum Danicarum* lib. I. pag. 9 & 10.

Kjøbenhavn; altsaa — afsted fra Vejle til Horsens. Det var destoværre ikke at tænke paa at see det Ønske gaae i Opfyldelse som over et halvt Aar havde været min kjæreste Tanke, og som bestod i at aflægge Besøg paa Barritskov. Jeg var dertil bleven anbefalet af det historiskantiqvariske Studiums Ynder og Forfremmer Højvelbaarne Hr. Kammerherre N. Rosenkrantz, og jeg havde Grund til at vente en saa urban og propter communia studia saa interessant en Modtagelse, at Barritskov vilde blevet mig lige saa kjært et Sted som Lykkesholm i Fyen.

Men denne Lykke var mig da ikke beskjæret, og med det samme gik jeg da ogsaa glip af en anden Fornøjelse, jeg paa denne Excursion til Barritskov havde gjort Regning paa. Det var at beskue de raarupske Kjæmstebegra-

velser, som jeg i min Abildgard fandt følgende lystopvækkende Beskrivelse over.

"Paa Vejen fra Raarup Præstegaard (i "Bjergeherred, Stjernholms Amt) vestlig "hen til Aastrup, som er en Fjerdingsvejs "Længde, er først, omtrent midtvejs, ganske "tæt ved Vejen, paa venstre Haand, en me"get anseelig aflang stor Jorddys, neden om"kringsat med Stene, og næsten ligesaa høj "som en af de store Høje ved Jellinge. Dens "Længde strækker sig fra Øster til Vester. "Længere hen i Marken paa samme Kant "nordhen, sees tvende runde Jorddysse tæt "ved hinanden. Lidet nærmere hen mod "Aastrup, paa højre Side af Vejen, saaes "nogle store Stene i Jorden ordentlig i en "aflang Firkant omtrent 43 Favne lang øster "og vester. Man foregiver, at her fordum

"skulde have været bygget en Kirke, men dette
"Forretagende forhindret, og Kirken da bygt.
"hvor den nu staaer. — Endelig kom jeg til
"Aastrup By, i Raarup Sogn. Her ved den
"vestlige Ende af Byen, tæt udenfor Ledet,
"til nordre Side, er en meget stor og temme-
"lig aflang rund Jorddys, strækkende sig øster
"og vester, omtrent 60 Skridt lang og nogle
"og 20 Skridt bred, som runden nedenom-
"kring har været belagt med Stene, som
"endnu der sees; men Højen er paa den syd-
"lige og vestlige Side udgravet for omtrent
"9 a 10 Aar siden, ved hvilken Lejlighed
"fandtes midt inde i Højen et saa kaldet
"Stenkammer, som endnu er der at see.
"Samme underjordiske Kjelder er indvendig
"omtrent 5 a 6 Alen vid i Diameter, i en
"Runding, rundt om besat med store flade og

"høje Stene, saaledes at en høj voxen Karl
"af 2 Al. 3 Qvart Længde kunde magelig
"staae retop derinde. Ovenpaa disse Stene
"ligger 2 store tykke og fladagtige Stene, som
"tjene ligesom til et Tag eller Loft. Indven-
"dig var Grunden og stenlagt, og paa østlige
"Side er ligesom en Løngang af store flade
"Kampestene opsatte ved Siderne og ovenover
"ligger til Loft andre flade Stene. Samme
"Gang er omtrent 5 Qvarter bred 2 Alen
"høj. Denne Løngang siges at skulle gaae
"under Jorden igjennem Aastrup By til en
"anden Høj, som ligger ved Byens østlige
"Ende. Sr. Plesner har været derinde i
"denne Løngang, dog ikke længere end om-
"trent 5 Alen derinde. Ved Opgravningen
"af denne Høj tæt uden for Stenkamret paa
"sydlig Side fandt Terkel Lauritsen af

"Aastrup med flere i Byen en Klinge af Prints-
"metal og en Guldbøjle til en Kaarde af fint
"Guld, som vejede omtrent $1\frac{1}{2}$ Lod og blev
"solgt til en Jøde for 14 Rdlr. Desuden
"fandtes der og en Guldring, saa stor, at
"omtrent 3 Fingre kunde gaae igjennem den
"Den var snoet sammen af 2 runde Guld-
"stænger".

"Ved østlige Ende udenfor Byen har
"der og været en saadan Høj, som for 60 Aar
"siden er bleven opgraven, og paa den vestlige
"Ende er Jorden bortført. Her sees og midt
"udi et Stenkammer af store Stene, dog ikke
"indvendig saa rummelig som i hin Høj, ikke
"heller saa dyb, og har ingen Løngang, men
"allene paa vestlige Side en Aabning som en
"Dør eller Indgang. Her inde i dette Sten-
"kammer har Bonden Terkel Lauritsen fun-

"det Kjæveben af et Menneske med andre "Menneskeben, dog ikke større end sædvan"ligt".

Fra Horsens lagde jeg Vejen til Aarhus over Skanderborg, hvor jeg vel nød Synet af dens fortryllende Beliggenhed, men kom der sildig og blev der kun Natten over. Det blev mig derfor ikke muligt at aflægge Besøg hos den strax derved boende Landvæsens-Commissair Hr. Kammerraad Leegaard, der efter Hr. Professor Worms Beretning besidder ikke allene nogle gode Oldstykker, men ogsaa Høje paa sine Marker, hvori der findes mere.

Ophold i Aarhus.

Ved min Ankomst til Aarhus, var min første Visite hos Hr. Biskop Birch, om hvis

antiqvariske Museum jeg af Adskilliges Beretninger havde fattet meget høje Begreb; og sandt er det, han ejer de udsøgteste Exemplarer af Stridsøxer og Offerknive, et usigelig dejligt Metalsværd, et Armbaand, Sten- og Metal-Mejseler, Tippen (umbella) af et Skjold, og andre Oldsager. - Disse skjønne Ting har han næsten alle faaet samlet i de Aar han var Dompræst i Roeskilde, i hvis Omegn det Meste var funden.

Mit næste antiqvariske Anliggende i Aarhuus, var at see den berømte Domkirke. Det er et i høj Grad imponerede Syn, og undtager man Kirken i Sorø og Domkirken i Roeskilde, gives vel neppe dens Mage i Danmark. Det passer paa den hvad Digteren synger om Domkirken i Roeskilde:

Taust vidne gothisk stærke Piller
Om Oldtids dybe Højtidsaand og Magt.

Men, desværre, jeg maatte med ilende Øje beskue den store Mænde af herværende Mindesmærker, og Tiden tillod ikke at stirre saa længe paa de mere eller mindre udslidte Munkebogstaver, at jeg nu kunde være istand til at levere betydelige Bidrag til Capitlet om Aarhus i Pontoppidans *Marmora Danica.*

Paa Altertavlen ovenover de store forgyldte udhugne Helgensbilleder staaer paa en bred Liste denne udskaarne og forgyldte Skrift med Munkebogstaver: *Anno Domini MCCCCLXXIX reverendus in Christo pater et dominus dominus Johannes episcopus Aarhusiensis istam tabulam dedit ad laudem Dei et ad honorem sancti Clementis.*

Altertavlen er ziret med smukt forgyldt Billedhuggerarbejd, som midt udi forestiller St. Anna med Barnet paa Armen. Nedenunder staaer: *St. Anna ora pro nobis.* Paa den højre Side i en anden Afdeling staaer et 3 kronet Pavebillede med et Anker paa venstre Side og neden under: *Clemens Para ora pro nobis.* Paa venstre Side af St. Anna staaer St. Johannis Billede, og nedeu under: *St. Johannes Baptista ora pro nobis.*

Allersverst i Toppen af denne meget anseelige Altertavle, er endnu et lidet Alter med to Fløjdørre. Midt i samme Alter sees Gud i en gammel Mands Skikkelse at sætte en Krone paa Hovedet af Maria siddende paa en Stol.

J Choret i de af Bisskop Niels Clausen indrettede Skabe til deri at forvare Chorets

Ornamenter og Alterklæder, som omtales i min Udsigt over Oldsager Pag. 319, saae jeg endnu de to gamle bispoppelige Chorkapper, som Abildgaard beskriver saaledes: Den "ældste er vævet og virket med Guld og Sølv "i palliegul Silkebund. Paa et Slag foran "og langs ned er broderet adskillige Figurer "og Billeder. Paa et Stykke ligesom en bred "Rem, hvormed Kappen foran har kunnet "hæftes isammen paa Brystet, er broderet et "Vaaben, et hvidt Dyrehoved af en Bjørn, "eller et Svin, eller Hund i blaat Feldt. "Bag i Nakken paa denne Kappe var en "Hætte, hvorpaa var broderet Christi "Hoved".

"Den anden bispoppelige Chorkaabe var "vævet og virket overalt med Gule og Sølv. "Paa samme var foran broderet Bispop Niels

"Clausens fædrene og mødrene Vaaben.
"Bag i Nakken paa Hætten var broderet en
"vandrende Mand med en kroget Stav i
"Haanden, der med et Barn paa Ryggen
"sætter over et Vandsted" (hvorved, som
bekjendt, betegnes den hellige Christophorus).

Som et Exempel paa, hvor let man ved antiqvariske Opdagelsesrejser er udsat for Hindringer og Sinkelse, kan tjene, at Abildgaard i sin Dagbog ved Beskrivelsen af denne Kirkes Seeværdigheder, anmærker om det splendide Constantinborgske Begravelsescapel, at det var meget vanskeligt inden han fik Chordegnen til at oplukke det, og at denne ikke torde lade ham flytte nogen af Kisterne for at afskrive de nedenværende Inscriptioner, f. Ex. over Biskop Boethius, før han dertil fik Ordre fra Etatsraad Carisius paa Con-

stautinsborg. Denne Tilladelses Indhentelse og Kisternes Omflytning vilde have medtaget en 8 Dage; men saa megen Tid havde Abildgaard ikke. Jeg havde ikke engang 8 Timer.

Saa hastig maatte jeg forlade saa lærerigt et Opholdsted. Mit Selskab, bestaaende af min Svoger Conrector Tauber og hans Familie, forlod mig paa Kirkegaarden og gik hjem iforveien, og jeg blev ene tilbage.

Jeg vilde i min Eensomhed i uforstyrret Ro og med hele Sjælens Sands dvæle ved et Oldminde, som saa lidet og uanseeligt det end maatte være, langt længere vilde kunne fængsle min Agtpaagivenhed, end hine Prælaters og Adelsmænds Ligstene inde i Kirken.

Uagtet jeg var fremmed i Byen, og ikke før havde været der paa Kirkegaarden, behøvede jeg dog ingen Veiledning til at finde

dette højhellige Mindesmærke. Af min Abildgaard vidste jeg Stedet præcise. Det var paa Kirkegaarden ved Kirkens østlige Ende. Jeg kom derhen, og saae — Intet, søgde paa langs og paa tverts, men fandt — Intet. Denne saaledes skuffede Forventning var mig en høist ubehagelig Følelse. Det jeg søgde var nemlig hin aarhusiske Rector Morten Borups Ligsten, der ved det 15de Aarhundredes Slutning og det 16des Begyndelse var vort Fædrenelands meest berømte Skolelærer, blandt hvis Elever man tæller en Canceller Johan Friis og 3 af Danmarks første evangeliske Bisper. Men denne Reliqvie, der, saa forslidt og ødelagt den end var, dog tjente til at opfriske Mindet af en fordums Hædersmand, den var nu borte, og er formodentlig forkommen i Rector Krarups Tid.

Aar 1770 fandt Abildgaard den der endnu; men da var og Justitsraad Worm Rector, der vel neppe havde taalt, at Nogen forgreb sig paa slig en antiqvarisk Helligdom. Abildgaard fandt, at Stenen var af Marmor, meget beskadiget og afstødt. Den var 2 Fod og 5 Tomer i Diameter, foruden Inscriptionsranden, som var 5 Tomer bred. Af Inscriptionen var saa godt som Intet tilovers, uden at der paa den ene Side syntes at staae "*artium*". Midt pva Stenen stod 3 korsvis anbragte Figurer, hvoraf de to upaatvivlelig betyde Spade og Greb, som Symbol paa hans Bonde Herkomst. Den 3die vilde jeg saa gjerne selv have seet, for ved eget Eftersyn at faae Overbevisning om, at derved ikke, som man ellers har troet, be-

tegnedes en Ferle eller et Ris, men snarere en Skovl eller noget sligt Bonderedskab.

Rejsen ud til Løvenholm.

Endnu stod en interessant Del af min jydske Rejse tilbage. Det var en Excursion ud til Løvenholm, for at gjøre min Opvartning hos Amtmand Hr. Kammerherre Fønss og personlig aflægge Taksigelse for den redebonne Understøttelse, uden hvilken denne bekostelige Sommertour til Jylland ikke var bleven mig mulig. Foruden dette Pligts- og Hengivenheds-Øjemed var der ogsaa en antiqvarisk Gjenstand paa Løvenholm nemlig en berømt Runesten, som jeg ønskede at tage i Betragtning.

Paa Vejen derud kom jeg forbi Rosenholm, det i hine Christian 4des Dage saa

navnkundige Rosenholm, der var anseet som en Skole for unge Adelsmænd. Gaardens nærværende Ejer, S. T. Hr. Kammerherre og Ridder af Dannebrog, Baron Iver Rosenkrants til Willestrup, stifter vel ingen Ridderacademie eller anlægger der Bibliothek saaledes som hans Stamfader den lærde Holger Rosenkrants; men saa kives han da ikke heller med Theologerne — tvertimod, han omgaaes meget fredelig med Biskop Birch — ej heller ønsker han Biskop Balle død for at succedere ham, saaledes som man fortæller om Holger Rosenkrants, at han nok gad være bleven Biskop i Siellland, da Brochman blev det.

Jeg maa sande det almene Ord, at man paa Løvenholm er saare vel; men det hører ikke til min antiqvariske Færd, og dvælede

jeg for længe ved Erkjendtligheds-Yttringer over den gjæstfri Modtagelse, jeg nød, vilde maaske en eller anden til Oldgrandsknings-Studiumet hengivet Læser tilraabe mig: non his jam locus. Jeg tager derfor fat paa Runestenen.

Den staaer aftegnet og beskreven i Worms Monumenter Pag. 285, og omtales siden i Stephanii Brev til Worm i *Epist. Worm:* Pag. 240 og 42, i Pontoppidans *Marmora Danica* II. 130, samt Danske Atlas IV. 289. Den kaldes det Giesingholmske Monument, da Gaarden Løvenholm i forrige Tider hed Gjessingholm.

I Worms Tid stod Stenen ved Indgangen til Capellet paa Gjessingholm, og Folkene i Omegnen berettede, at den tilforn havde staaet paa Gjesing Byes Kirkegaard. Worm

fandt det Sagn ganske troværdigt, som det ogsaa er, da derpaa afbildes en Biskop eller Abbed med sin Stav i Haanden, og der neden under et agnus Dei. Det er følgelig et Monument, som passer bedre paa en Kirkegaard, end at pryde et hedensk eller halvhedensk Begravelsesssted paa vilden Mark.

Hvad Inscriptionen angaaer, da er den ikke just af de lette, og Stephanius foreslog allerede Worm en varians lectio ved nogle Runer. Derfor, da Capitain Abrahamson hørte, at jeg paa min jydske antiqvariske Rejse ogsa ventede at være saa heldig at tage Gjesingholmstenen i Øjesyn, da, ligesom Michaelis gav Niebuhr Spørgsmaale med, som denne skulde besvare i Arabien, saaledes forelagde Abrahamson mig adskillige Poster, som jeg især skulde have for Øje, naar jeg

vilde tænke til at tilvejebringe en fejlfri Copie af Indskriften.

Den Opgave var for en Abecedarius i Runestudiumet, som jeg er, ikke fri for alle Vanskeligheder, men jeg slipper fortreffelig derfra; jeg skaffer Abrahamson Stenen hjem i sin Stue paa Cadetacademiet, og siger til ham: læs selv!

Det gik nemlig saaledes til. Hr. Kammerherre Fønss, som vidste, at der i Kjøbenhavn oprettedes et Museum for nationale Oldsager, tilbød sig at ofre denne antiqvariske Skat paa Fædernelandets Altar. Der skulde ufortøvet blive sørget for Indpakningen og Forsendelsen med den allerførste Skibslejlighed, saa den kunde være i Kjøbenhavn før jeg kom hjem

Min Glæde over dette Tilbud svarede til Gavens Vigtighed, og en Sejerherre kan ikke fryde sig mere ved en Erobring, end jeg over denne Acqvisition for Museet.

Ved at kaste Øjnene paa Inscriptionen, saae jeg strax det med Munkebogstaver ved Hovedkanten indgravede Ord Horderus, som Abildgaard ogsaa havde fundet. Det var den, der fordum havde afcopieret Stenen for Worm, ikke bleven rigtig vaer, og derfor var Indskriften bleven belemret med den Russer, som vi nu altsaa maa give Løbepas til Rusland.

Tilbagerejsen til Aarhus.

Jeg skulde igjen til Aarhus. Den Vej, som jeg var taget ad paa Udrejsen til

Løvenholm, var vel den korteste igjen tilbage; men at være Nimtofte og Rødager, Feldballe, Skjødstrup og Egaae saa nær som jeg vel aldrig kommer dem mere i min Livstid, og ikke idetmindste see nogle af de vældige hedenske Gravminder, jeg havde læst om i min Abildgaard, holdt jeg for Majestætsforbrydelse imod Hedenolds Genius. Jeg valgte derfor heller den længere Omvej. Fra Løvenholm blev jeg befordret til nærmeste antiqvariske Station, hvor Hr. Kammerherre Fons skaffede mig en Vejleder, der paa den gjenneste Maade kunde vise mig hvad jeg søgde.

Ved Nimtofte var to Stendysser, hvorom Abildgaard udlader sig saaledes: "Den ene "af dem, beliggende paa Nimtoft Mark et "Stykke Vej sydost fra Nimtofte: var 15

"Skridt bred og 30 lang, omsat med usædvanlig store Kampestene, hvoraf dog 12 "Stykker vare de største, deriblandt en 5 Alen "lang, 3 Alen bred, omtrent 2 Alen tyk. "Dyssen strækkede sig fra Øster til Vester i "Længden. Midt i denne Indhegning var et "hedensk Offersted, som dog var aldeles for"rykket, og den øverste flade Offersten bort"taget, hvilken dog synes at være bleven lig"gende henved Enden af Dyssen. Den an"den Dys, vesten for Rimtoft, var ligesaa "lang og bred, hvor der var 2 Stenaltere "tilsammen indhegnede og omsatte med tem"melig store Stene, dog ikke saa store, som "de forrige". Her var det, hvor Stedets Præst, ifølge danske Atlas IV Tome 291, fandt en Urne, hvori, foruden Ben, Kul, og Aske, var en Kobbersax et Spand lang og

2 Kobberringe, og lidet derfra nogle Stykker Røgelse, som lignede brunt Rav, men havde yndigere Lugt.

I Nødager var det jeg søgde, ikke Stenen i Kirketaarnsmuren, som Pontoppidan taler om i *Marmora* Tom. II. Pag. 132, at dens Figurer forestille de to Herremænd, Hr. Nielaus af Tostrupgaard og Hr. Jens af Maarup, som Kjempevisen hos Syv (Udgaven af 1764 S. 685) handler om, at de kom i Trette sammen paa Jagten og faldt begge to i Tvekamp. Disse Figurer har i senere Tid faaet en ganske anden Udtydning. Man finder desangaaende i danske Atlas Tom. IV Pag. 304 følgende anmærket: "Hvad gammel Snak og Indbildning kan gjøre, det "har Biskop Hygom opdaget, som engang "betragtede denne Sten, og fandt, at det

"var en ganske anden Historie, nemlig Christi
"Korsfæstelse, saaledes som den paa gamle
"Altertavler fra Pavedommets Tider afbil-
"des, saa her er Intet af det som Rygtet og
"Visen om formelder".

Det min Hu især stod til, var at see paa vilden Mark; og det svarede til den abildgaardske Beskrivelse. Det var over en halv Snees Stendysser eller Offersteder ad Vejen mellem Rødager og Feldballe, næsten alle med en rund Indhegning af mindre Sten. De ere meget nær ved hinanden. Distantsen imellem nogle kan være en 50 imellem andre 100 eller 150 Skridt. Iblandt dem er paa højre Side af Vejen, fra Rødager af, en lang Grav omsat med maadelige Stene; paa den østlige Ende af Graven en paa temmelig store Stene oprejst Offersten; og midt paa Graven

ligger en mindre flad Offersten, hvilende paa andre lave temmelig smaa Stene.

Maatte jeg ved min Ilen gaae glip af Adskilligt som jeg hos Abildgaard havde sat et Notabene ved, saa blev dog det Affavn erstattet ved Synet af andre Mærkværdigheder. Saaledes fik jeg, f. Ex. i Thorsager Sogn i Østerlisbergherred paa Rostved Byes Mark, tæt udenfor Byen, paa højre Side af Landevejen fra Grenaae til Aarhus, Kjempen Svertings Gravsted at see, som omtales i danske Atlas IV Tome S. 313. Er det ikke Helten Sverting, som der ligger begraven, saa er det en anden; — en Kjemper og høj anselig Mand maa det have været; thi neppe fik simple Folk saa prægtigt et Mausolæum. Det er 4 Stene af uhyre Størrelse, og en dertil svarende Overligger, hvoraf et Stykke

ligger ved Siden. Der er en Aabning man kan krybe igjennem ind under Overliggerstenen, og derinde er saa højt til Loftet, at en Karl næsten kan staae lige oprejst op.

Efterat jeg om Sondagen den 26 Julii havde spist til Middag hos Hr. Capitain Secher paa Vosnæsgaard, til hvem jeg af Hr. Kammerherre Fons var anbefalet, maatte jeg tænke til, samme Aften at naae Aarhus.

Der blev da ikke megen Tid til at opsøge flere Kjæmper. Jeg var dog saa heldig endnu at see flere Kjæmpe-Spor eller Mindestenene over Saadanne, der vel mulig kan have udført ligesaa drabelige Bedrifter som Stærk-Odder eller Holger Danske; men det er skeet i saa umindelige Tider, at Mindestenene nu have tabt al bestemt og individuel Betydning, og istedenfor at hædre enkelt sit Olds ud-

mærkede Mand, blot bære Vidne igjennem Aartusinder om Artens fordums Styrke og Behændighed, forbunden med Lyst til at udmærke sig ved det Vidunderlige og Colossalske. Dette vare mine Betragtninger ved Stendyssen paa Skjering Mark, paa venstre Side af Landevejen fra Grenaae til Aarhus. Overliggerstenen, som er vældig stor, er noget nedskreden.

Forresten gjør man naturligvis kun faa Opdagelser, aldenstund man er nødt til at følge Landevejen. Det var Abildgaard saa lykkelig, ikke at være bunden til, og desto rigere var ogsaa hans Høst af interessante Notitser, ihvorvel man endog ved blot at følge Vejen, endnu somme Steder kan støde paa Seeværdigheder nok. Saaledes f. Ex. da Abildgaard var i denne Egn, heder det i

hans Dagbog: "Paa Vejen fra Hjordshøj "til Egaae, sees paa en meget kort Stræk- "ning, ved begge Sider af Vejen, mange "nærved hinanden beliggende Offersteder med "runde Indhegninger af Sten 10 a 12 Skridt "i Diamerer, og Offerstedet midt udi. Lige- "ledes mange Jordhøje med Stene rundt "omkring ved Grunden, og paa nogle var "tillige Offerstene ovenpaa Højene".

T i l l æ g

indeholdende

nogle odenseske Monumenter.

Forerindring.

Nærværende Tillæg kan ansees som Bilag til de ufuldkomne Efterretninger jeg saavel i denne som i min første antiqvariske Rejse har meddelt om Odense. En By, der er saa rig paa Levninger fra ældre Tider, kan længe sysselsætte Oldgrandskeren, og hvo der, som Forfatteren, i den har tilbragt nogle af den glade Ungdoms bedste

Dage, hos ham opvækker hver forekommende Gjenstand behagelige Reminiscentser*).

Forresten høre disse Monumenter paa en Slags Maade ogsaa til jydske Oldsager. Kobberpladerne, hvorefter de ere trykte, ere nemlig komne mig tilhænde fra Jylland. De ere mig paa den forbindtligste Maade blevne tilsendte af

*) Jævnfør Visen i Minerva for Marts 1788, S. 404, hvor det ene Vers heder:

„Mellem Nonnebjergets Høje
Dreves fætte Bold for dreje
Slag, og korte Sorg med den.
Tolderlund fornam vor glade
Sang, som fjerne Oreade
Strax lærvillig tog igjen".

Og et andet:

„Svada sidt, paa Gottschalks Tunge,
Os henrev. Saa følte unge
Græker, Herodot! ved dig.
Nannestad! — see Taaren fylde
Øjet — men hvad vi Dig skylde,
Tolker ingen Poderlig".

Hr. Birkedommer Nicolai Wesling Møller paa Birkelse ved Aalborg, som hver Fynbo eller Ottonienser, der finder nogen Interesse ved disse Blades Beskuelse, skylder al Ære og Tak for, at han har tænkt paa Publicums Gavn, heller end at sælge Pladerne til en Kandestøber som gammelt Kobber. Han oversendte mig flere end her ere aftrykte, men jeg har deraf valgt dem der var Noget at sige om, og hvis Format passede til en Octav. De høre forresten næsten alle til det Verk, som under Titel af *Monumenta Otthoniensia* eller *Inscriptiones Otthonienses* haves i nogle Bibliotheker som en stor Raritet, og hvoraf jeg i Sommer saae det fuldstændigste Exemplar hos Hr. Landsdommer Baden i Odense. De mere eller mindre fuldkomne Exemplarer af disse Monumenter ere gjerne pure Kobberstykker uden al Text eller Forklaring. Og trykt Text til Inscriptionernes eller Figurernes

Oplysning har heller aldrig været trykt; blot i Manuscript haves paa det kongelige Bibliothek i den Thotske Manuscriptsamling No. 1426 og 1430 i Qvart nogle dertil hørende *Annotata*.

Forfatteren til disse Annotationer, som er et opus affectum, da de ikke nær strække sig til alle Inscriptionerne, er den af sin Lyst til Oldsager og sine Legater berømte Otthinienser, Dr. Jens Birkerod, der døde, som Biskop i Aalborg, 1708. Hans Broder, Jacob Birkerod, der 1687 druknede ved Paris, havde aftegnet disse Monumenter, og dels selv stukket, dels ladet dem paa sin Bekostning stikke i Kobber.

Saaledes kan da nu nogle af disse Plader over 100 Aar efter antreffes i eller ved Aalborg, da Biskop Birkerod har arvet dem efter Broderen og taget dem til sig i Tanke at gjøre dem publici juris; hvilket Forehavende han saa dog er døet fra.

Det ommeldte thottske Manuscript No. 1426 i Qvart har følgende Titel: *Monumenta et Inscriptiones Othinienses uberioribus historicis et genealogicis illustratæ notis a Joanne Birkerodio* 1679. Bagi staaer anmærket: "Dette er hvad sal. Biskop D. Jens Birkerod i "Aalborg, og hans Broder Jacob Birkerod, som "siden druknede i Paris, havde i deres Ungdom "samlet og skreven om Odense Byes Inscriptio"ner og Gravskrifter". Denne Underretning er skreven med Justitsraad Jacob Birkerods Haand, der var hines Brodersøn, og hvis Fader var den af sine Skrifter saa bekjendte store Antiqvar Professor Thomas Broderus Birkerod *).

*) I sin Tractat *de deperditis antiqvitatibus Septentrionalibus* (i Dänische Bibliothek IV. Pag. 414 — 15) udlader denne Th. Br. Birkerod sig saaledes om disse Monumenter: "Monumenta egregia Regum "Johannis et Christierni secundi in templo

"Franciscanorum (ɔ: den nu ruinerte Graa-
"brødre-Kirke) solerti sua manu delineavit
"et ipse æri incidit clarissimus (leg. *caris-*
"*simus*) meus frater Jacobus Birkerodius,
"qvem cum multis virtutibus suis, variisve in-
"genii dotibus, qvas in ipso stupebant cuncti,
"mihi Parisiis avulsit infelix Seqvana, num-
"qvam nisi cum horrore mihi nominanda.
"Illa monumenta luci forsitan publicæ cum
"reliqvis omnibus othiniensibus monumen-
"tis et inscriptionibus aliqvando donentur
"a fratre meo longe dilectissimo Dno Epi-
"scopo Alburgensi".

Jam coelo tutus summo cum Rege Canutus,
Martyr in aurata Rex atq; reconditur arca
Qui pro justitiæ factis occisus iniqve
Ut Christum vita, sic morte fatetur in ipsa
Traditus a proprio, sicut Deus ipse ministro
Atq; petens polum telorum pertulit ictum:
Lancea nec ne latus, ut Christi perforat ejus
Spiritibusq; sacris moriens sociatur in astris.

1

No. 1.

Fra hvilket Monument skulde man heller begynde end fra Gravskriften over Odense Byes ypperste Skytshelgen Kong Knud. Desuden, naar man ved at rangere Monumenterne, følger, som rimeligt er, Tidsordenen, bliver det første hin berømte Gravskrift over Sankte Knud, som Biskop Hubald i Odense satte ham, da han Aar 1100 blev skrinlagt efter at være af Paven bleven canoniseret og indført i Helgenes Tal.

Kisten, hvori Kong Knuds Lig laae, var med Kobber beslaaet, stærk forgyldt, og besat med adskillige kostbare Stene og Billeder. Dens Omflytninger og Undergang beskrives omstændelig af Thomas Broderus Birkerod i *Scriptor. Rerum Dan.* Tom. III. Pagina 385 — 87 og 389. (See ogsaa hans ved Bjering udgivne Historie om K. Knud Pag. 77 og følg.) Paa Pladen læste man:

Jam cœlo tutus, summo cum rege, Canutus
Martyr in aurata rex atqve reconditur arca,
Qvi pro justitiæ factis occisus iniqve
Ut Christum vita sic morte fatetur in ipsa.
Traditus a proprio, sicut deus ipse, ministro,
Atqve petens potum) telorum pertulit ictum,*
Lancea nec ne latus, ut Christi, perforat ejus,
Spiritibusqve sacris moriens sociatur in astris.

*) Vel staaer der i Inscriptionen virkelig *polum*, som ogsaa læses i Aftrykket i Worms *Fasti Danici* Pag. 29, men det er

Imellem de to sidste Vers hører endnu en Linie, som af en Forseelse er glemt saavel af Kobberstikkeren, som i danske Atlas III. Pag. 444 og i de fleste Udgaver af *Ælnothi Historia Sancti Canuti regis.* Den heder saaledes:

Ejus et ante sacram sangvis sacer effluit aram.

Denne Inscription, hvis Autor Ælnothus maaske er, haves saaledes oversat paa dansk i Niels Vindings haandskrevne *Reges Daniæ et Norvegiæ cognominati.*

vist en Forglemmelse af Kobberstikkeren at *i* ikke er bleven ved Tverstreg gjort til *t*. Forfatteren af Verset har nemlig ogsaa deri søgt en Lighed mellem Christus og den hellige Knud, at denne, da han var bestædt i Vaande, ligesom Christus, forlangde noget at drikke.

Den hellige Mands Knud Konges Ben
  I denne gyldne Kiste
Er nedsat under Muld og Sten,
  Sit Liv uskyldig misted.
Udi sit Liv han tjente Gud
  Som en gudfrygtig Herre,
Han holdt det og til Døden ud,
  Og døde for Guds Ære.
Saa vist han fik uskyldig Død
  Af en uhellig Skare,
Saa vist han nu i Abrams Skjød
  Har Fryd hos Engleskare.

NICOLAUS : EPUS : DE
VÜNE REX VALDEMAR
VER HEYLEVIG SAN
TE KNUTO :
2

No. 2.

Her er vi endnu i Selskab med vor odensefke Knud, og befinde os endnu i den Kirke, som fører Navn efter ham. Han sees her som en sand Helgen med Glorie om Hovedet, og staaende med Palmer i Haanden som for Lammets Trone. At hans Navn skrives Knuto, er saaledes som han ogsaa heder hos Aelnothus, førend Paven canoniserte ham, hvorved han fik sit Navn forlænget med en Stavelse, ligesom Abram fordum blev til Abraham.

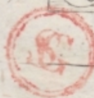
Ligeover for sig har han en gejstlig Mand i sin Ordensdragt den odenseske Biskop Nicolaus, eller som den tydske Mester har sat: *Nicolaus Episcopus de Vunen.* Det er den Niels Jonsen, som tilforn havde været Franciscaner-Munk, og uden at være af høj Byrd blot ved Dyd og Retskaffenhed havde svinget sig op til denne høje gejstlige Værdighed. Om hans Gavmildhed mod Skoler Kirker og Klostere, kan læses den af Fædernelandets Historie højst fortjente odenseske berømte Læges Cornelius Hamsforts Series episcoporum Otthohiensium enten i Dänische Bibliothek IX Stück eller i *Scriptores rerum Danicarum* Tom. VII. Vi bemærke blot her, at han sad paa Odense Bispestol fra 1340 — 63, hvorved det her meddelte Monuments Alder lader sig bestemme, at det

nemlig er omtrent fra Midten af det 14de Aarhundrede. Thi at denne *Nicolaus Episcopus de Vunen* ikke er den Biskop Niels, der sad i Midten af det 13de Aarhundrede, det er klart af det kongelige Par, som staaer i Midten imellem Bispen og Helgenen. Vi see her for os den store Kong Valdemar Atterdag og hans Dronning Helvig, eller, som Billedhuggeren har kaldet hende, Heylevig.

Nærværende Billeder med tilhørende Overskrifter vare udgravede paa et i Sankte-Knuds Kirke værende Skab, som var bestemt til deri at forvare Alterklæder og andre Kirkeprydelser, og de anføres i Pontoppidans 1739 udgivne *Marmora Danica* Tom. I. Pag. 216. Nu findes de der ikke mere.

Det er vel ingen Tvil paa, at denne mærkelige Antiqvitet jo er bleven ødelagt i Anledning af den Hovedreparation, som ifølge danske Atlas III Pag. 442 blev foretaget med Kirken, efterat Kong Friderik V Aar 1750 havde taget den i Øjesyn. "Derved", heder det loco cit: "fik Mure, Stole, Alter, "Prædikestol, Orgelværk, og alt det Indvortes, en mere modern Anseelse, og ved Malning og Forgyldning en ny Glands; men "Alderdomselskere beklage, at visse Antiqviteter og mærkværdige Monumenter ved den "Anledning bleve ikke noksom iagttagne, ja "tildels ganske ødelagte".

hic iacet ih
ohanes mule proconsul otonie
qui obiit anno

No. 3.

I dette Monument, som er af dem i Frue-Kirke, heder Indskriften: *Hic jacet Johannes Mule, Proconsul Otonie, qvi obiit anno Domini MCCCCLIX et uxor ejus domina.*

Dette i denne Gravskrift forekommende Embedsnavn Proconsul betyder her, ligesom i andre her tillands i Middelalderen forfattede Documenter, det samme som Borgemester. Hvor Consul derimod forekommer, er det Raadmand. Ikke allene betitles vor Hans Mule i andre Documenter *supremus civium magister*, hvilket ikke godt passer til den lavere Raadmandsværdighed,

men han bliver endog i det Diplom, hvorved han af Christopher Bayrer blev adlet, udtrykkelig kaldet Borgemester. Dette Nobilitationspatent, som Resen har aftrykt i sin *Descriptio Samsoæ* Pag. 25, meddeles saa meget des heller her, da det viser, hvad det er for et Dyrehoved, han fører i sit Vaaben. Det lyder saaledes:

"Vi Christopher ꝛc. gjøre vitterligt alle "Mænd, at for Troskab og villig Tjeneste, "som denne Brevviser Hans Mule, vor elske"lig Borgemester i Odense, Os og vort Rige "Danmark hertil gjort haver, og han og "hans rette ægte Afkom Os og vore Efter"kommere Konger og Kronen Danmark heref"ter troligen gjøre og bevise skulle, saalænge "han og de leve, da have vi undt og givet, "og unde og give med dette vort aabne Brev

"hannem og hans rette ægte Afkom Frihed og "Frelse, som andre Riddere og Svenne i "vort Rige Danmark, til evig Tid med "Skjold og Hjelm, saasom er i Skjolden en "halv hvid Ulv udi et rødt Feldt, og paa "Hjelmen en halv hvid Ulv — dog vor og "Kronens Frihed og Rettighed uskadt og "uforsymed uppaa hendes Bondegods og "Kjøbstedgods. Thi forbyde Vi alle vore "Fogeder og Embedsmænd og alle Andre, "ehvo de helst ere, forbemeldte Hans Mule "eller hans rette ægte Afkom herudi i nogen "Maade at hindre eller hindre lade, møde, "eller uforrette, under vor kongelig Hævn og "Vrede. Datum in castro nostro Calmari-"ensi, 1440".

I Hvitfelts Krønike Pag. 841 nævnes ogsaa "Johan Mule, Borgemester i

Odense". Fra denne Hans Mule nedstammer, efter Resens Vidnesbyrd, Borgemester Jørgen Mule i Odense, hvis Søn Assessor Hans Mule, var den første der havde Samling af danske Mynter, og som ogsaa er bekjendt deraf, at han i sit Testamente saa rundelig betænkte Kirker Skoler og de Fattige, samt forærede sit kostbare Bibliothek til Kjøbenhavns Universitet. Academiet lod i den Anledning ved hans Død 1669 af den store Thomas Bartholin en Parentation holde over ham, hvori Autor roser Fyenboernes i sidste svenske Krig udviste Tapperhed, og forsvarer dem imod hvo der skjælder dem for Grødædere.

Sepultura + venerabilis + 4

dñe · Anne · q̄ · fuerat · dñi · Cõradi · Hennin · militis + de + weerlines · et · Petri · Gude + uxor +

de · Swaphol · q̄ · obiit · año · dñi + 1521 + altera · die + bt̄e + Jacobi

No. 4.

Dette er et Gravmæle i St. Hans Kirke. I de 4 Hjørner sees de 4 Evangelisters Symboler. Læsningen er: *Sepultura venerabilis Dominæ Annæ, qvæ filia erat Domini Canuti Henrici militis de Iversnes, et Petri Bilde uxor de Svanholm, qvæ obiit anno Domini* 1521 *altera die beati Jacobi.*

Denne ærværdige Matrone, hvis nonneagtige Paaklædning i Forening med det Paternosterbaand hun har i Haanden, indgyder Ærbødighed, var en sin Tids ved Byrd som ved Giftermaal udmærket Dame. Efter Fødselen hørte hun til den rige og anselige Fami-

lie Gyldenstjerne. Hendes Fader Knud Henrichsen, som skrev sig til Iversnæs (nu Grevskabet Wedelsborg i Fyen) var efter Hamsforts Beretning (*Script. Rer. Dan.* VII. Pag. 241) den Ridder, som efter Christopher Bayrers Død gjorde sig Tanke om at naae Dronning Dorotheas Haand og Danmarks Trone. Hvitfelt nævner ham ikke ved Navn, men siger blot Pag. 843: "En af vore danske "Riddere havde gjort sig stor Forhaabning "derpaa, hvis Navn skal her blive uformeldt". Hamsfort, som nævner ham loc. cit: siger, at foruden at Familien Gyldenstjerne var den Tid en af de alleranseeligste i Riget, besad denne Knud et meget behageligt Væsen, var vel voxen, og saae godt ud, saa at Dronning Dorothea nok gad have havt ham til Mand. Men dette Partie var ikke de andre

Rigets Herrer med. Saa giftede Dorothea sig med Grev Christian af Oldenborg, og Knud Gyldenstjerne med en Frøken Skinkel.

Det var Anne Gyldenstjernes Forældre. Hendes Mand Peder Bilde til Svanholm var Rigets Raad, havde nogle af de største Forleninger i Riget, og blev brugt i de vigtigste Statsanliggender, som sees af Hofmans Efterretninger om danske Adelsmænd 3die Del S. 336 — 37.

Gyldenstjerneæten, saa talrig og mægtig og udbredt den end var i Danmark i det 15 og 16de Aarhundreder, døde den dog ud paa Sværdsiden i det 17de. Familien Bille derimod blomstrer endnu, og kan man med Føie istemme med Stamtavleskriveren i *Marmora Dan.* I. 197. "Gud formere og velsigne "denne Slægt! Det er Alle vitterligt, de

"Bilder at være en med de ældste og fornemste "Slægter, saa og at have været gode oprig"tige og tro Rigens Mænd i Danmark".

Ingenui + vi͂ +
mgri͂ + andē + Glob +
otthōe + p̄piti + arma +

Michel + mule + andsͣ + nilsē +
M. D. X X V III.

5

No. 5.

Dette Vaaben med tilhørende Underskrift er anbragt paa Sidegavlen paa et lidet grundmuret Hus beliggende paa Vor-Frue-Kirkegaard sønden for Kirken. Jeg forsømte ikke ved min Nærværelse i Odense nu atter at tage en Reliqvie i Øjesyn som i danske Atlas Tom. VI S. 593 erklæres for en af Byens største Antiqviteter. Bygningen har i sin Tid været en latinsk Skole, og Hvitfelt giver os i sin Krønike Pag. 1086 derom følgende Underretning: "Gamborg Bjerg er "af Dronning Margaretha og Erik af Pom-

"mern lagt til Odense Provstie, og dermed "incorporeret, at 12 Personer deraf skulde "holdes, som skulde sjunge for hendes og "deres Forældre deres Sjæle udi Vor-Frue- "Kirke dagligen, hvormed Provsten skulde "have et Indseende. Og var bygt til de "12 Drenge (Poge kaldte man dem fordum) "et lidet Stenhus, staaer paa Kirkegaarden, "kaldes endnu Pogeskolen".

Det er dette lille Stenhus, hvorpaa Provst Anders Glob satte sit Vaaben og (Kirkeværgerne?) Michel Mule og Anders Nielsen deres Navne, med Aarstallet 1528, til Amindelse om at Bygningen i deres Tid var opført. Den forkortede Indskrift heder: *Ingenui viri Magistri Andreæ Glob, Otthoniæ Præpositi, arma.*

Det er den bekjendte Anders Glob, der var øverste Secretair hos Kongerne Hans og Christian II, og siden Rentemester saavel hos Christian II som Kong Friderik I. Aar 1512 blev han forlehnet med Provsteembedet i Odense, og siden efter fik han tillige et Decanat ved Domkirken i Roeskilde.

Af danske Magazin IV S. 168 sees, at Glob levede endnu 1533, men han var nu gammel, og i Forventning af at han nok ikke levede stort længere, havde Mester Johan Walkendorf, Canik i Roeskilde, faaet udvirket Exspectance af Kong Friderik I paa Provstiet ved Frue-Kirke i Odense. Walkendorf solgte igjen sin Rettighed til dette Præbende til Jorgen Gyldenstjerne i Ribe. Vilkaaret ved denne Afstaaelse var, at naar Glob var død skulde Gyldenstjerne betale Walkendorf

aarlig "120 gode gjæve fuldvægtige rhinske "Gylden udi Guld".

Imidlertid seer man dog af Magazinets 2den Tome S. 69, at Anders Glob levede endnu 1537, og oppebar de kongelige Skatter og Contributioner.

Forholder det sig saa, som det heder i danske Atlas VJ S. 644, at han ligger begraven i Gamborg Kirke i Vends Herred i Fyen, er det dog ikke rigtigt hvad der sammesteds berettes, at han under Kong Christian II maatte rømme Landet for at have bortranet nogle Archivdocumenter. Er der nogensinde gaaet den Dom over ham, da maatte det have skeet under Kong Friderik, til hvis Skade dette Arkivran skal være begaaet. See Hvitfelt II. S. 1244.

ANNO 1537 ALLE HILE
GENDAG SOM ER DEN I
DAG NOVEMBRS. DØDE ER
LIG OC VELBØRDIG MAND
MICKIL MVLE BORMESTER
VDI ODENSE. O. L. H. B.

ANNO 1565.
DEN 2 SEP
TEMB DØDE ER
LIG OC VELBØRDIG
IENS MVLE.
O. L. H. B.

ANNO DÑI 1569 DEN 20 APRILIS DØDE ERLIGH OCH
VELBØRDIGH QVINNE ANNE MICHEL MVLIS. 6

No. 6.

Her møde vi den Michel Mule i hel Figur, hvis Navn paa næstforegaaende Monument var anbragt nedenfor Anders Globs. Han er paa dette Gravmæle afbildet med sin Kone og den ene af sine Sønner. Hans Dragt ligner aldeles den, hvori den med ham jævnaldrende Christen Poulsen, sidste Prior i St. Knuds Kloster i Odense, staaer afbildet i danske Magazin II. Pag. 65.

Inscriptionen paa Ligstenen er følgende:

Anno 1537 Alle Hilegen Dag som er den 1 Dag Novembrs døde

erlig oc velbørdig Mand Mickil Mule, Bormester udi Odense. O. L. H. B. (ɔ: og ligger her begraven).

Anno 1565 den 2 Septemb. døde erlig oc velbørdig Jens Mule. O. L. H. B.

Anno *Dni* 1569 den 20 Aprilis døde erligh och velbørdigh Qvinne Anne Michel Mulis.

Sønnen Jens Mule antager Hofman i Mulernes Stamme i Samlingen af Fundatser 1ste Tome at skal være døet ugift og uden at efterlade sig Børn. Heri modsiges han af Giessing, som i Samlingen af Jubellærere 2den D. S. 132 paastaaer, at Jens Mule var Fader til den Laurids Jensen Mule, der var Stiftsbefalingsmand i Island i de urolige Aaringer

ved det 16de Seculi Midte, en Paastand, hvis Gyldighed dog med Føje lader sig paatvile. Der var tre Familier, som førte Navnet Mule, og det er ikke saa let at komme til rette med Stamtavler over saa vidtløftig en Familie, som idetmindste den ene Muleske var.

Mærkeligt er det, hvorledes Fader efter Søn i en lang Række af Aar vare Borgemestere i Odense. Først saae vi her foran S. 71 Hans Knudsen Muke, som ved det 15 Seculi Midte beklædte dette Embede, som hans Fader Knud Mule før ham havde havt.

Hans Knudsens Sønnesøn Christen var Borgemester i Odense 1505. Ligeledes var dennes Søn Mikkel Mule, som forestilles paa dette Monument, Borgemester; og det samme gjelder om hans Søn Hans Mule til

Nislevgaard, der døde 1602, og dennes Søn igjen Jørgen Hansen Mule.

Saavidt jeg veed, er der af hele Muleslægten, idetmindste paa Mandslinien, ingen mere tilbage i Odense. Det var nok en af de sidste Grene paa dette frodige Træ, som et bekjendt satirisk Hoved i Odense i et Impromtu satte denne Gravskrift:

Her hviler en Mule,
Der leved og døde en underlig Tule.

HIC SEPVLTVS EST HONESTVS ET NOBILIS VIR MICHAEL PETRI QVI OBIIT AN·M·DXX·XIX·DX AVGVSTI CVM UXORE NOBILI MAGDALENA PRAGE.

No. 7.

Disse to meget talende adelige Vaabener høre til Familier som for længe siden ere uddøde, nemlig Akeleje og Drage.

Nærværende Gravminde er den himmelblaa Sten i den nu ødelagte Graabrødre-Kirke, som Pontoppidan anfører i *Marmora Danica* I. S. 226, og Omskriften lyder saaledes: *Hic sepultus est honestus et nobilis vir Michael Petri qvi obiit Anno MDXXXIX d. X. Augusti cum uxore nobili Magdalena Drage.*

Ligesom Michael Pedersen, der forekommer i det danske Adelslexicon I. Pag. 6 som den ældste bekjendte Mand i Familien, endnu ikke her har faaet Tillæg af Stammenavn efter sit Vaaben, som er den Urt Akeleje, saa finder man og ofte hans De-

scendentere anførte uden Binavn. Saaledes f. Ex. har hans Søn, som ligger begraven i Kjølstrup Kirke, i sit Epitaphium blot det Navn, "Knud Michelsen til Schiennerup" *).

*) Denne Knud Mikkelsen Akeleye anføres af Birkerød i Listen paa lærde Mænd fødte i Odense i Sandvigs Samlinger til den danske Historie 1 B. 2 Hæfte Pag. 25. Han udlader sig saaledes om ham: "maa vel have været lærd saavidt man kan slutte af Dedicationen foran Martini Lutheri Undervisning, hvorledes man skal gjøre sin Bøn. Magdeborg 1540, 8vo". Denne Dedication, som Wandal i Palladii Levnet i sit Verk om de Jægerspirsiske Mindestene 1 Del S. 337 ogsaa beraaber sig paa, begynder saaledes: "Ærlig og velbyr-"dig Qvinde Magdalene Michels, som var "Burgemesters Hustru i Odense, og hendes "kjære Søn Knud Michelsen, ønsker jeg "Peder Palladius Doct. Naade og Fred af "Gud Fader ved Jesum Christum. Kjære "Venner! sender jeg Eder denne lille Bede-"bog, som jeg haver udsæt af Tydske og "Latine paa Danske, for en føje Skenk og

Dennes ene Søn Christian, som døde 1632 og ligger i Sankte-Knuds Kirke i Odense, heder ligeledes blot "Christian Knudsen til Schiennerup". (conf. danske Magazin III. S. 221.) Den 2den Søn Gabriel Knudsen som er begraven i Ørsted Kirke, var Landsdommer i Fyen og opbygde Herregaarden Krengerup, som i vor Tid ved at komme i General Ranzovs Eje er bleven en af de stolteste Herresæder i Riget, og nu heder Friderichslund.

"Gave til en Taknemmeligheds Bekjendelse "for Edre (Eders) mangfoldige Velgjerninger, som I mig altid beviist haver, dog "besynderlig udenlands, i det at I lode "bekoste mine Studia og Lærdom udi bog-"lige Konster". Dedicationen er dateret "Kjøbmenhaffn' 1540" altsaa Aaret efter at Magdalene var bleven Enke. Det Exemplar jeg har for mig er uden Titelblad, men ved Enden staaer: "trykt i Magdeborg hos Hans Walther 1541" og Birkerods eller Sandvigs Aarstal 1540 er vistnok en Trykfejl.

Denne sidsnævnte Gabriel Knudsen var formodentlig Fader til Sivort Gabrielsen, der som Søeofficier i den danske Flode nævnes i danske Magazin I. 116, og i Registeret af Langebek henføres til Akelejeslægten.

Om Drageæten, som Palladii, paa Kobberstykket og i Anmærkningen omtalte, Patronesse Magdalene hører til, veed man endnu mindre end om Akelejerne. Under Kong Ole var Niels Thuresøn Drage Rigens Kantsler. Han førte, anmærker Langebek i danske Magazin I S. 34, i sit Segl sin Families Vaaben, som er en rød Drage i gult Feldt, og paa Hjelmen ligeledes en rød Drage. Han nævnes igjen i Magazinets IV Tome Pag. 291. (conf. danske Adelslexicon I Bind S. 122.)

IOHANNES FRIS HÆC POSVIT MO=
NVMENTA PARENTUM
QVOS CVM CONIVGIBVS QVATTV
OR HIC REPERIT -
SEQVE CVPIT IVXTA, DEDERINT
SI FATA LOCARI -
SED, LECTOR LOCVS EST HIC
TIBI PROPE VALE +

JOHAN FRIS AF HESSELAGER LOD LEGGE DENNE STEN
FORTHI HANS FADER OCH FADER FADER HANS OLDEFADER OCH
OLOLDEFADER OCH DERIS HUSTRUER LIGGE-
ALDE HERE BEGRAFNE. AAR MDXL

8

No. 8.

Det er den berømte frisiske Mindestien, i Graabrødre-Kirke, som anføres i Hofmans danske Adelsmænd I Tome S. 26, og som var en af dem, hvis Vedligeholdelse jeg i min fyenske Fodrejse 1805 anmodede den fyenske Stiftsøvrighed om at vaage over.

I Midten læses først disse 4 Vers:

Johannes Fris hæc posuit monumenta parentum,
Qvos, cum conjugibus qvattuor, hic reperit.
Seqve cupit juxta, dederint si fata, locari.
Sed lector! locus est hic tibi prope, vale!

Neden under heder det paa dansk:

Johan Fris af Hesselager lod legge denne Sten forthi hans Fader och Fadersfader hans Oldefader

och Ololdefader och deris Hustruer ligge alde here begrafne. Aar 1540.

Hofman har l. cit: Pag. 27 et Tillæg til denne Indskrift, som nærværende Kobberstykke ingen Hjemmel giver for, og Pontoppidan i *Marmora Dan.* I. Pag. 238—39 beretter, at denne samme Inscription, som saaes i Graabodrekirke i Odense, ogsaa forefandtes i Hesselager Kirke. Dette synes en Gaade; thi paa mere end eet Sted kan Familiebegravelsen jo dog ikke have været.

Forresten enten det var i Graabrødre- eller i Hesselager - Kirke denne berømte Canzler Johan Friis vilde hans Ben skulde hvile, naar han siger: "se cupit juxta locari", saa skete ingen af Delene. Han blev begravet i Frue-Kirke i Kjøbenhavn.

SUB HOC TUMULO QUIESCIT C. MAGNUS
HENRICUS, LIBERA ET ANTIQUA FAMI
LIA HELSINGORÆ NATUS, QUI POST
QUAM XENODOCHII OTTHONIENSIS IN
SPECTIONEM A REGE SIBI COMMEN
DATAM ANNIS XXXIII HABUISSET SIMUL
QUE CONSULATUM ANNOS XXXII IN
URBE GESSISSET TANDEM UTROQUE
MUNERE SUMMA CUM FIDE ET AUCTO
RITATE PERFUNCTUS, PLACIDE IN DO
MINO OBDORMIVIT ANNO SALUTIS
M.DC VII ÆTATIS LXVIII DIE XXVII. MARTII
UNA CUM DILECTA UXORE CATHARINA GE
ORGII JOHANNIS SENATORIS OTTHONIENSIS
FILIA QUÆ EX HAC VITA FELICITER MIGRA
VIT ANNO SALUTIS ÆTATIS
DIE

No. 9.

Denne Ligsten i Graabrødre Kirke har følgende udførlige Paaskrift:

Sub hoc tumulo qviescit Magnus Henricus, libera et antiqva familia Helsingoræ natus, qvi postqvam Xenodochii Othoniensis inspectionem a Rege sibi commendatam annis XXXII habuisset simulqve Consulatum annos XXXII in urbe gessisset, tandem utroqve munere summa cum fide et autoritate perfunctus, placide in Domino obdormivit anno salutis MDCVII ætatis LXVII die XXVII Martii; una cum dilecta uxore Catharina, Georgii Johannis senatoris Otthoniensis filia, qvæ ex hac vita feliciter migravit anno salutis . . . . . ætatis . . . . die . . . .

Man seer, at den aabne Plads, som Enken, da hun satte dette Gravminde, lod være, til der at tilkjendegive sin Dødsdag og Datum, den har de Efterlevende siden forsømt at udfylde.

Den Mangel, man kunde synes at finde ved Inscriptionen, at den vel siger, at Mogens Henrichsen var født af ædel Byrd, men fortier selve Familienavnet, erstattes gandske godt ved det hossatte Vaaben. Han var nemlig af Familien Rosenvinge, og formodentlig Sønnesøn af Mogens Jensen, Lehnsmand paa Kongsgaarden i Bergen, der 1515 af Kong Christian II fik Adelsbrev med et Vaaben, som i danske Adelslexicon 2det B. S. 124 beskrives saaledes: "et deelt "Skjold, hvis første Felt Sølv med en blaa

"Rose, andet Feldt rødt, hvori en Sølvvinge.
"Paa Hjelmen en Sølvvinge".

Jens Birkerod giver i sine Annotationer følgende Underretning om Mogens Henrichsen Rosenvinge.

Han er født 1540. Da han var 15 Aar gammel, deponerte han ved Kjøbenhavns Universitet. Da han havde ligget her ved Academiet i 3 Aar, begav han sig i Selskab med en Roeskildenser navnlig Anders Rasmussen til Wittenberg, for der videre at fortsætte sine Studeringer, og fik han da en Anbefalning med sig af den gamle syge Palladius, hvori der blandt andet heder:

"Rogamus omnes doctos et pios viros, ad qvoscunqve eum cum suo comite viro

"docto ac probo Andrea Erasmi Roschil-
"densi venire contigerit, ut utrumqve, cum
"propter ipsorum virtutem atqve raras
"ingenii dotes, tum propter nostram hanc
"qvalemcunqve commendationem, modis
"omnibus fovere, tueri ac defendere velint.
"Seorsim vero doctissimum virum præcep-
"torem D. Philippum, optime de nobis
"ut de tota republica scholastica meritum,
"rogatum habemus, ut ad hos duos juvenes
"respectum qvoqve habere dignetur, cui
"non displicebit illorum, ut spero, pro-
"fectus".

Som Bevis paa at Rosenvinge i Wittenberg har staaet i nøje Forbindelse med Melanchthon, anfører Birkerod, at han i det daværende Regentsbibliothek havde seet et Exemplar af

Melanchthons *Enarratio Epistolæ Pauli ad Romanos*, som Forf. havde foræret Rosenvinge, og foran med egen Haand skreven en Sentents af Gregorius Nazianzenus.

En Søn af denne Rosenvinge er upaatvivlelig den af Landsdommer Birkerod i Sandvigs Samlinger 1 Bind 2 Hæfte S. 13 omtalte Henrik Mogensen Rosenvinge, der i sin Ungdom gik i Skole i Odense Hamborg og Goslar, men siden blev Ridefoged over Aarhus Domkirkes Gods og tilsidst Forpagter. Han var født i Odense 1585 og døde 71 Aar gammel. I sit Testamente klagede han over mange udstandne Gjenvordigheder, hvortil han blandt andet regnede sin Kones idelige Rejser til Kjøbenhavn. Han gjorde derom følgende Vers:

"Hvo over Aa vil hente Vand,
"Det bliver vist en daarlig Mand.
"Det fik Claus Mule og jeg at finde,
"Vi toge os hver en siellandsk Qvinde".

Den i Verset nævnte Claus Mule, siger Birkerod, var Rosenvinges Fætter.

HER LIGGER BEGRAFVEN ERLIG OC WELBYRDIG IOMFRV
IOMFRV MARGRETE SKOFGAARD TIL SANDERVMGAARD SOM
DØDE DEN 7 AVGVSTI ANNO 1615 GVD
GIFVE HINDE DET ÆVIGE LIF.

No. 10.

Paa denne Mindesten, som sees i St. Knuds Kirke i den søndre Gang i Muren ligeoverfor Indgangen til den fordums Tamperretsstue, læses først ovenover: Salige ere de Døde i Herren. Aanden siger, de hvile af deris Arbeid oc deris Gierninger følge med dennem.

Og underneden:

Her ligger begrafven erlig oc welbyrdig Jomfru, Jomfru Margrete Skofgaard til Sanderumgaard som døde den 7 August Anno 1615. Gud gifve hinde det ævige Lif.

Hun sees her omgivet med sine 16 Aner, udstafferet paa Kobberstykket med 3 Hals-

Guldkjæder, og meget magnifik paaklædt. Betragter man selve Gravmælet i St. Knuds Kirke, er det næsten kulsort, og seer ud, som om det var oversværtet. Efter Sagnet skal denne Oversværtning være skeet efter en Konges Befalning, som var fortrydelig over, at hun engang da Landet var i Trang for Penge, havde nægtet at laane Kongen. Ifølge et andet Sagn skal den gode Jomfru have dandset sig ihjel, uagtet man dengang dog nok neppe brugde at valse.

Ifølge det danske Adelslexicon II. 176 uddøde Familien Skovgaard paa Sværdsiden med Jørgen Skovgaard til Gundestrup, som faldt 1612 i den calmarske Krig.

---

* * *

Her foran Pag. 10 blev kortelig handlet om en Mand, som har store Fortjenester af Odense, og hvis Minde Hr. Boghandler Iversen paa en prisværdig Maade søger at forevige. Denne Hædersmand er Oluf Bager. Det maa være mig tilladt, her at tilføje nogle yderligere Efterretninger ham angaaende. Det paa omtalte Pagina her foran nævnte Gavebrev om Tolderlund-Skov, som jeg af Læreren ved den latinske Skole Hr. Hanck har faaet en Afskrift af, lyder saaledes:

"Vi Frederich den 2den ꝛc. gjøre Alle vit-
"terligt, at efterdi thenne Breffvisser Oluff
"Nielsen Borger vdj vor Kiøpsted Othense
"haffuer vdj thenne forgangne sommer lidet
"stor skade paa thre hans skibe, och en aff

"thenom forgick, och the andre thou hand
"lonth oss sin anpart, wden Fracht, Huilcken
"skade som koster hannom ved et Tusind gyl-
"den och mere effther som hand for oss beckla-
"get haffuer, Tha haffue Wij aff wor synner-
"lig gunst och naade, saa och paa thett for-
"ne Oluff Nielssen maa fange nogen opreis-
"ning for hans lidne skade, wnde och tillade,
"at forne Oluff Nielssen maa effther Mag-
"dalena Michels*) dod och affgangh bekomme
"en wor och kronens haffue nordenn uden-
"for Othensse opthill Nesbye Houid for
"(Forte?) liggendis, och forne Magdalena
"Michels nu wdj were haffuer, Samledis

*) Vi træffe her udentvil en gammel Bekjendt; thi ventelig er denne Magdalena Mickels den Forfremmerinde af Videnskaberne, som vi lærte at kjende her foran Pag. 88 — 89 i Noten.

"maa han och fange thenn wor och kronens
"Jord och Ejendom kaldit Toldelund liggen-
"dis nordenn nest op thill forne haffue, Och
"strekker siig samme Eyendom vdj Lengden
"nør paa offuer Broenn, och op thill thenn
"wej som løber thill then gamble skou, Och
"bredelssen tuert offue'r thill thenn gierdv for
"sloẞ Abbildgaard, Huilckke forne begge
"Eyendome vdj Lengdenn och bredenn som
"the nu begrebenn och forefundenn er, for-
"ne Oluff Nielssenn, och hans Arffuinge nue
"haffue nyde bruge och beholde quit och frij
"udenn Affgift for arffuelig Eyendom, Thij
"forbiude wij alle ehüo the helst ere, eller
"were kunde, serdelis wore fogider Embitz-
"mend och alle andre forne Oluff Nielssenn
"och hans arffuinge, her imod paa forne
"haffue, och Jord Toldelund, eller nogen the-

"res rente och rette tilleggelse effthersom for-
"et staaer, at hindre eller wdj nogen maade
"forfang at gjøre, wnder wor hyllist och
"naade, Giffuet paa wort slott Nyborg
"thenn xiij Dag Decembris aar rd. Mdlxiiij.
"Vnder wort Signet".

I de haandskrevne Annotationer til *Monumenta Otthoniensia* anmærkes om Ole Bager, at kan Fyrstegunst, en hædret Post i Staten, Rigdom og Velstand, og en anseet Afkom fortjene at kaldes Lykke i Verden, saa var Ole Bager en lykkelig Mand. Han stod i særdeles megen Yndest hos Kong Friderik II; han var først Raadmand i Odense og siden forestod han al Landets Handel*); hans store

*) I Originalen: "Regiorum commerciorum "collegio tam extra qvam intus regnum flo-"resccenti præfectus". Hvad Embedet egentlig hed, har jeg endnu ikke fundet.

Formue er endnu i Folkemunde, og næsten alle de smukkeste Gaarde i Byen har han ladet bygge *). I hans 30 Aars Ægteskab blev han Fader til 12 Børn, hvoraf den ældste, navnlig Niels, blev Raadmand i Odense **);

*) Hermed kan jævnføres hvad der berettes i danske Atlas VI Tome S. 609: "Odense "By skal fordum have havt Myntrettighed, "som gamle Mynter endnu udvise. En, "navnlig Ole Bager, bygde mange store "Gaarde der i Byen, og fik Tilladelse at "præge en liden Kobbermynt, at han dermed "kunde betale sine Folk, men maatte siden "indløse samme".

**) Denne Niels Bager havde en Datter Karen, som blev gift med en Johan Borchensen (paa latin Johannes Burchardi). Ved ham blev hun Moder til en Søn som blev nævnt op efter sin Moders Faderfader, og er den Mag. Oluf Bager, Professor Theologiæ i Lund, fra hvem den i vor Tid saa berømte vindskibelige og formuende Mand Friderich Bagger til Julskov nedstammede.

en yngere, som hed Claus, blev Borgemester i Kjøge, og var en i sin Tid meget agtet Mand*); en tredie Søn, Jens Bager, døde i sine unge Aar i Hamborg**); den fjerde, navnlig Ole Bager, havde rejst udenlands og blev Magister, døde 1616 og ligger begraven i Sancte-Knuds Kirke; den femte, ved Navn Eric, døde før Faderen; Hans og Anders bosatte sig i Bergen. En Datter, som hed Lisebet, var gift

*) At Claus Bager var en Elsker af Lærdom og lærde Folk, viser Birkerod ved at citere Bertilli Canuti Aqvilonii *Epistolarum selectarum Centuria auspicalis* epist. 153, og *Centuria tertia* epist. 18.

**) Han blev begravet i St. Jacobs Kirke i Hamborg. Paa hans Ligsten oversatte man hans Navn paa tydsk, kaldende ham Janus Becher, og hans Fader Adolphus Becher.

med Richard Knudsen, Raadmand i Odense, og døde 1638.

Af de Bagerske Familiemonumenter, som ved Graabrødre Kirkes Ødelæggelse formodentlig reent vilde have gaaet under, hvis de ikke ved en Iversens priselige Omhu vare blevne reddede, ere følgende to de vigtigste. Først dette Gravmæle:

Oluf Bager i Othense lod lægge denne Sten,
Thi han agter here at hvile sine Ben,
Og hans kjære Hustru og Børn dertil,
Om den gode Gud det saa have vil.

Anno 1602 d. 21 Sept. kaldede Gud sal. Oluf Bager.

Anno 1592 d. 10 Dag Octobris kallede Gud salige Eric Olufsen.

Her ligger begraven ærlig og gudfrygtig Qvinde Margrete Oluf Bagers som døde Anno 1581 den 4de Dag Februari, Gud forlene hende og os en glædelig Opstandelse og det evige Liv. Amen.

Dernæst et stort Malerie, som forestiller Oluf Bager med alle hans 12 Børn, og tillige den yderste Dag i en Maneer, som, efter Hr. Hanks Dom, ikke er saa ganske og aldeles ulig Michel Angelos yderste Dag. Nedenunder læses:

Jeg Oluf Bager og min Hustru Margrete
Vi have ladet denne Tavle opsætte,
Alle Fromme dermed at lære,
Hvad Velgjerninger og stor Ærs

Gud af sin Naade os betede
Med Livs Nodtorft, Venner, Helbrede.
Og med Livs Frugt vore tolv Børn kjære,
Som her med os afmalet ere.
For dine Gaver, Gud Fader bold!
Skee dig Lov og Tak tusindfold.
Dit hellige Navn os og vor Næste
Dine Gaver lad os bruge til Beste!
Her saa at leve os alle giv,
At vi maa faae det evige Liv.

1576.

Ovenover Maleriet staaer den samme Underretning om Oluf Bagers Dødsaar, 1602, og hans Hustrues, 1581, som er indgravet i Ligstenen, og nylig blev anført.

